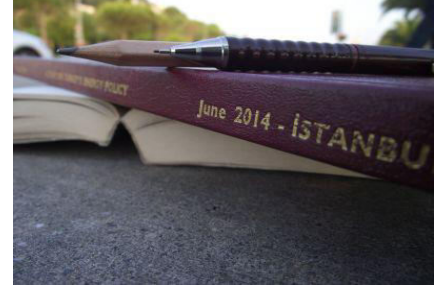

TEZ NASIL HAZIRLANIR?

Yükseköğretim programlarında öğrencilerin eğitim/öğrenim gördükleri programlarla ilişkili olarak hazırlaması gereken, akademik nitelikli çalışmalar tez olarak adlandırılmaktadır. Lisans programlarında son yarıyıda, yüksek lisans ve doktora seviyelerinde ise tüm dersler başarı ile tamamlandıktan sonra tez hazırlama süreci başlamaktadır. Başlayan bu süreç yeterli altyapı hazırlanmaz ise içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Bu noktada öğrenci arkadaşlar için tez hazırlama hususunda genel bilgiler verilecektir. Ayrıca son dönemlerde gittikçe yaygınlaşan tezsiz programlarda hazırlanması talep edilen -genel anlamda tezden ciddi bir ayrımı söz konusu olmayan- yüksek lisans projeleri hakkında da bilgiler ortaya konulacaktır.

Tez hazırlama sürecinde öncelikli olarak etik ve bilimsel gerekliliklerden bahsetmek gerekmektedir. Bilindiği üzere akademik çalışmaların temelini etik gereklilikler oluşturmaktadır. Birçok konuda, daha önceden hazırlanmış yüzlerce akademik dokümantasyon söz konusudur. Tez hazırlanırken bu çalışmalardan yararlanılması son derece olağan olmakla birlikte, söz konusu fikir veya düşüncenin kime ait olduğunun ifade edilmesi de bilimsel/etik gerekliliktir. Böylece hem etik dışı kabul edilen hem de suç olan intihal (plagiarism) çalışma hazırlamanın önüne geçilecektir.

İntihal suçu işlenmediği sürece, en yalın ifadeyle anlatmak gerekirse; sürecin yarısı başarı ile ilerleyecektir denilebilir. Çünkü geriye kalan, konunun özüne ulaşmak kaydı ile danışman Öğretim Üyesi tavsiyeleri etrafında çalışmayı yönlendirmek olacaktır. Tez nasıl hazırlanır sorusuna verilecek son yanıt ise danışman hocayla sık sık görüşmek olarak ifade edilebilir. Danışman hocaların tüm taleplerinin noksansız biçimde yerine getirilmesi son derece önemlidir.

1. Ön Araştırma Süreci

Tez hazırlama süreci hakkında birçok kişi yeterli bilince sahip değildir. Yüksek lisans ve doktora programlarında, tez hazırlama döneminden önce araştırma yöntemleri adı altında ders veriliyor olsa da, dersin içeriği çok doygun olmamakta ya da çoğu üniversitede kredisiz olması sebebiyle gerekli ilgiliyi görmemektedir. Bu sebeple yeterli bilince sahip olunamadığından ve altyapı sistemini kurulamadığından, öğrenciler süreç içerisinde ciddi anlamda yıpranmaktadır. Tüm belirtilen nedenlerle, öncelikli olarak öğrencinin tez nasıl hazırlanır sorusuna yanıt araması ve süreç hakkında bilgi edinmesi gerekmektedir.

Tez hazırlayacak kişinin ilk yapması gereken, ilgi alanına giren veya kendisine maksimum fayda sağlayacağına inandığı bir alan seçmesi gerekliliğidir. Ancak ilgi göstermek veya fayda sağlamak tek başına yeterli olmayacaktır. Konunun literatürde ne derece işlendiği, benzer konularda çalışma hazırlanıp hazırlanmadığı ve kaynak konusunda problem yaşanıp yaşanmayacağı önemlidir. Söz gelimi ön araştırma yapmadan konu seçen bir öğrencinin İngilizce bilmediğini varsayarsak, çalışma yapılacak konuda da Türkçe yazın miktarı yetersiz ise tez hazırlama sürecinin ciddi anlamda zorlu bir hal alması olağandır. Dolayısıyla tez hazırlamanın ilk aşaması konu hakkında ön araştırma yapmak ve muhtemel kaynakların literatürde yeterli miktarda yer alıp almadığının araştırılması olarak ifade edilebilir.

2. Tez veya Proje Konusu Belirleme

Yapılan ön araştırma sonucunda, öğrenci kendisine yarar sağlayacak ve kaynak konusunda da sorun yaşamayacağı bir konu belirlemelidir. Genel anlamda yapacağı çalışma hakkında karar vermiş olan öğrencinin sürecin en önemli adımını yerine getirdiği ifade edilebilir. Bundan sonrasında yapılması gereken danışman hoca ile görüşmeler yapılması ve ortak bir başlık üzerinde karar kılınması olarak görünmektedir.

Eleştirel anlamda bakıldığında ise zaman zaman danışman hocaların kendi talep ettiği konular hakkında çalışma yapılması hususunda ısrarcı oldukları gerçeğidir. Eğer böyle bir durum söz konusu ise mümkünse danışman hocanızı değiştirmeniz kendinize yarar sağlayacaktır. Ancak amacınız sadece bir tez hazırlamak ise elbette bu durum sorun teşkil etmeyecektir.

Tez veya proje konularını belirleme sürecinde dikkat edilmesi gereken en önemli kıstaslardan birisi ise araştırma yöntemi hakkında karar vermek ve tez/proje konusunu bu doğrultuda seçmek olarak ifade edilebilir. Örnek vermek gerekirse öğrenci konu belirleme sürecinde bir anket yapacağını düşünür, ancak uygulama sürecinde belirlediği örnekleme ulaşamaz ise tüm çalışmanın revize edilmesi gibi istenmeyen durumların ortaya çıkması söz konusu olabilecektir.

Muhtemel Kaynakların Belirlenmesi

Tez hazırlama sürecinde muhtemel kaynakların belirlenmesi konusuna çok önem gösterilmiyor olsa da, aslında bu bölüm kilit noktada bir adım olarak dikkat çekmektedir. Yine de muhtemel kaynakların belirlenmesi sürecini, konu belirleme sürecinden ayrı düşünmek neredeyse mümkün değildir. Bu sebeple muhtemel kaynak belirleme süreci hakkında tez veya proje konusu belirleme aşamasında bahsedilmiştir.

3. Tez veya Proje Öneri Formu Hazırlanması ve Enstitüye Teslim Edilmesi

Yüksek lisans veya doktora seviyesi tez hazırlayacak olan öğrenci tarafından gerçekleştirilen ön araştırma, kaynak taraması ve danışman hoca ile yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan tez konusunun, dilekçe türü resmi bir evrak olarak enstitülere sunulması gerekmektedir. Lisans öğrencilerinin ise tez öneri formlarını fakülte sekreterliğine iletmeleri gerekmektedir. Tez öneri formu öğrenci, danışman ve okul arasında bir nevi resmi bir belge niteliğindedir. İçeriğinde genel olarak tezin Türkçe ve İngilizce başlıkları,

çalışmanın amacı/hedefi, çalışmanın yöntemi ile çalışmanın kapsam ve içeriğinden bahsedilmesi gerekmektedir.

Tez öneri formu kabul edildikten sonra tez başlığı değiştirilemez. Değiştirilmesi için dilekçe yazılması gerekmektedir. Günümüzde son derece yaygınlaşan tezsiz programlarda hazırlanması gereken proje hazırlama konusunda da aynı süreç geçerlidir. Ancak birçok öğrenci bu süreci atladığı için danışman hocaların keyfi davranışlarına maruz kalabilmektedir. Bu gibi olumsuz durumların önüne geçmek için tez/proje öneri formu öğrenci için kendisine yarar sağlayacak resmi bir evrak niteliğindedir. Bazı üniversitelerde tez öneri formu içerisinde çalışmanın genel anlamda taslaklar kısmının (outline veya içindekiler) hazırlanması da talep edilebilir. Bu süreç de yerine getirildikten sonra tez/proje öneri formu imzalanır ve sonrasında danışman hocaya imzalatılmasının akabinde enstitüye teslim edilmektedir.

4. Planlama Aşaması ve Muhtemel Taslak Oluşturma

Planlama, herhangi bir konuda çalışma yapılmadan önce hazırlanan ve söz konusu çalışmanın ne şekilde yerine getirileceğinin kabaca tasarlandığı aşama olarak ifade edilebilir. Tez hazırlama sürecinde de planlama yapılması gerek zaman yönetimi konusunda yarar sağlaması adına, gerekse de öğrencinin nasıl bir yol izleyeceğini daha net biçimde ortaya koyması adına yararlı olacaktır. Bu evrede danışman hocanın fikirleri de alınarak tarihsel bir takvim hazırlanır, çalışmanın kaç bölümden oluşacağına karar verilir ve bölümlerde hangi konuların işleneceği genel hatlarıyla ortaya konulmalıdır. Ayrıca eğer çalışmalarda nitel veya nicel araştırma mevcut ise söz konusu araştırmanın ne şekilde gerçekleştirileceğine de karar verilmelidir. Araştırmanın hangi örnekleme ve kaç kişiye uygulanacağı da süreç içerisinde planlanmalıdır. Araştırma sonucunda sağlıklı sonuçlar elde edebilmek adına bu konuda bilimsel yöntemler kullanılarak planlamaların yapılması önemlidir.

Araştırma Yöntemi Belirlenmesi Aşamaları

Araştırma yöntemi belirlenmesi aşaması planlama aşamasının bir parçası olarak ifade edilebilir. Tez/proje hazırlama sürecinin planlaması yapılırken araştırma yönteminin de bu aşamada belirlenmesi büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla cevap aranan tez nasıl hazırlanır sorusuna yanıt aranırken, söz konusu aşama hakkında, bu aşama planlama aşamasından ayrı bir bölüm olarak değerlendirilemez denilirse yanlış ifade edilmiş olmayacaktır.

5. Detaylı Kaynak Araştırması

Konusunu belirlemiş, ön araştırmasını yapmış ve çalışma planı oluşturmuş bir öğrenci artık ortaya somut olarak verileri koymak durumundadır. Bu noktadan itibaren kaynakların detaylı olarak irdelenmesi gerekmektedir. Gelişen teknolojiyle birlikte günümüzde sadece internet bile tek başına ciddi bir kaynak deposudur. Dünya üzerindeki birçok tez, dergi, makale ve elektronik kitaplara sadece internet üzerinden ulaşıldığı düşünülürken inanılmaz bir bilgi deposu olduğu gerçeği ortadadır. Onun dışında kütüphanelere gidilerek kaynak taraması yapılabilir. Gerekiyorsa kitap, dergi satın alınır.

6. Okuma Yapılması ve Notlar Alınması

Detaylı kaynak araştırması sürecinin sonrasında ise elde edilen kaynakları okumak ve not almak gerekmektedir. Okumalar yapılması ve notlar alınması sürecin en uzun aşamasını oluşturabilir. Çünkü onlarca kaynak okuyan öğrencinin büyük bir zaman dilimine ihtiyacı olacaktır. Ayrıca sadece okuma yapmak tek başına yeterli olmayacak, öğrencinin muhtemel bilginin hangi yazara/araştırmacıya ait olduğunu anımsaması adına kısa notlar alması önemlidir. Böylece öğrenci, hem iş yükünü azaltacak hem de intihal suçu işlemenin önüne geçmiş olacaktır.

7. Araştırmanın Uygulanması

Aslında araştırma uygulaması yapılması için net bir zaman dilimi deklare etmek çok doğru olmayacaktır. Yine de sürecin sorunsuz biçimde ilerleyebilmesi adına literatür (yazın) kısmı yazılırken araştırma metodunun belirlenmesi ve söz konusu araştırmanın uygulanması zaman kaybının önlenmesi adına önemlidir. Tez/proje hazırlıklarının tamamında olduğu gibi bu hususta da danışman hoca önemli bir belirleyicidir. Çünkü bazı danışmanlar ilk önce araştırma yapılmasını talep ederken, bazı danışmanlar da literatür tamamlanmadan araştırma aşamasına geçilmemesini talep etmektedir.

8. Detaylı Okuma ve Yazma Aşaması

Ön okuma yapıldıktan sonra artık çalışma sahibinin kafasında birçok konu daha net biçimde ortaya çıkmış durumdadır. Öğrenci kafasında çalışmasının neresinin yeterli olduğunu veya yetersiz olduğunu tartabilecek duruma gelmiştir. Bu süreçte noksan olduğuna inandığı bölümlerle ilgili detaylı araştırmalar ve kaynak temini yapabilir. Yeni temin edilen kaynaklar okunur ve notlar alınır. Bu adımdan sonra tez nasıl hazırlanır sorusunun cevabı, yazma aşamasına geçilmelidir şeklinde devam edecektir. Ancak yazma aşamasında okuma yapılmaz diye bir kıstas söz konusu değildir. Noksan olduğu düşünülen noktalarda yazım aşamasında da tekrar okuma yapılabilir. Belirtilen süreçleri birbirinden ayırmak mümkün görünmemekte, hangi eylemin hangi zamanda uygulanacağı hususunda en doğru kararı çalışma yapan kişinin kendisi belirlemelidir. Detaylı okuma ve yazma evresinde artık parçalar bir araya getirilmelidir ve tez ana taslakları üzerine, gövde metni oturtulmaya çalışılmalıdır. Çalışmanın son halinin ara süreçlerde danışman hoca onayına sunulması ve danışman hoca tarafından talep edilen revizelerin noksatsız biçimde yerine getirilmesi tez/proje çalışmalarının başarıyla sonlandırılması adına en önemli kriter olarak gösterilmektedir.

9. Araştırma Sonuçlarının Analizleri ve Yorumlanması

Tez/Proje çalışmalarında araştırma bölümleri en önemli kısımlar olarak nitelendirilmektedir. Öğrencilerin savunma sürecinde en çok zorlanacağı sorular bu bölümlerden gelecektir. Ayrıca hazırlanacak olan çalışmayı, daha önce gerçekleştirilmiş benzer konulardan ayıracak en önemli bölüm yine araştırma kısmı olacaktır. Dolayısıyla, belirtilen tüm bu nedenlerden dolayı tez/proje çalışmalarında en çok üzerinde durulan kısım, araştırma bölümü olarak göze çarpmaktadır. Araştırma bölümünde –danışman hocaların onayı alınması koşuluyla – nitel veya nicel araştırmalar yapılabilir. Araştırma nitel olarak yapılmış

ise analiz sürecinde en yaygın olarak kullanılan program Nvivo'dur. Anket veya istatistik bir çalışma yapılmış ise en yaygın olarak kullanılan istatistik analiz programı ise SPSS'dir.

Araştırma bölümlerinde sadece programlarla analiz yapılması söz konusu değildir. Yüz yüze görüşmelerle gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilecek bilgilerle, araştırmacının gözlemleri ve literatür bilgileri etrafında, araştırmaya konu olan husus tartışılarak da analiz yapılabilmesi söz konusudur. Bu aşamada kullanılan metot hangisi ise analiz sonuçları ortaya konulur ve tezin ana gövdesini oluşturacak araştırma bölümü literatür kısmı ile entegre hale getirilir.

10. Gözden Geçirme ve Tezin/Projenin Tamamlanması

Gözden geçirme süreci, son kısımlarda belirtilen hiyerarşik basamakta açıklanmaya çalışılıyor olsa da, en yararlı çalışma biçimi; hazırlanan çalışmanın belirli aralıklarla danışman hocanın gözden geçirmesine imkan tanınması olarak ifade edilebilir. Yine de bu süreçte genel bir değerlendirme yapılması tezin/projenin noksanlıklarını tespit edebilmek adına yararlı olacaktır. Hatta önceden belirli ise jüriye girecek diğer hocaların da çalışmanın son halini görmesi sağlanabilir.

Nadir olarak karşılaşıyor olsa da, danışman hoca dışındaki jüri üyeleri savunma aşamasında hiç bilgilerine başvurulmadığından çeşitli sorunlar çıkarabilmektedir. Önlem alabilmek adına –eğer daha önceden belirli ise – jüriye katılacak hocaların da fikrini almak doğru bir yöntem olacaktır.

11. Dizgi (Tezin biçimsel düzenlemesi, formatlama)

Son yıllarda gelişen teknoloji ve artan imkanlara paralel olarak tezin biçimsel özellikleri de ciddi anlamda üzerinde durulan bir husus haline almış durumdadır. Hal böyle olunca da üniversiteler/enstitüler bünyesinde konu hakkında çalışma yapan ayrı birimler oluşturulmuştur ve bu birimler sadece biçimsel özelliklerle ilgilenmektedir. Dolayısıyla danışman hoca onayından geçen bir tez/proje bile, sadece biçimsel özelliklerin yerine getirilmemesinden dolayı geri dönebilmekte ve düzeltme alabilmektedir.

Bu durumun önüne geçebilmek adına tezlerin veya projelerin, çalışmanın yapıldığı söz konusu üniversitenin tez/proje yazım kılavuzuna tam anlamıyla uygun hale getirilmesi büyük önem arz etmektedir. Birçok üniversite konu hakkında standart oluşturamamıştır. Talep edilen biçimsel özellikler, enstitüden enstitüye bile farklılık gösterebilmektedir.

12. Tez veya Proje Teslimi

Biçimsel özellikler tamamlandıktan sonra artık süreç hakkında sona yaklaşılmaktadır. Her üniversitede sistem farklı olmakla birlikte, süreç genel olarak talep edilen sayıda tezin çıktı alınması ve savunmaya girebilmek için dilekçe verilmesiyle devam etmektedir. Dilekçe verilmesinden itibaren enstitü, öğrenciye savunma için tarih verir ve savunma aşaması beklenmeye başlanır.

13. Teslim Sonrası Süreçler

Savunma için tarih bekleyen öğrenci, bu zaman zarfında savunma sürecine hazırlanmalıdır. Öğrencinin tezine tam anlamıyla hakim olması son derece önemlidir. Tezine hakim olmaya çalışan öğrenci bir yandan da sunum hazırlamak durumundadır. Hazırlanacak sunum genel olarak PowerPoint programında slayt gösterisi şeklindedir. Sunum içerisinde, tez hakkında genel, kısa bilgiler ortaya konulmalıdır. Öğrenci slaytlardaki kısa kısa değindiği hususlar hakkında sözlü olarak açıklamalı biçimde konuşabilecek durumda olmalıdır.

Kısaca değinmeye çalışmış olduğumuz tez nasıl hazırlanır sorusunun yanıtı, aslında ortaya konulan bilgilerden çok daha fazlasını içermektedir. En yalın ifadelerle bu metin içerisinde hemen hemen tüm noktalara değinerek bu soruya yanıt vermeye çalıştık. Yine de eğitim/öğretim seviyesi, program içeriği veya üniversitelere göre değişmekle birlikte, tez nasıl hazırlanır sorusuna yanıt almak ve konu hakkında detaylı bilgi almak isterseniz yetkili arkadaşlarımız sizlere yardımcı olmaya çalışacaklardır.